عوامل مؤثر بر ارزشیابی دانشجو از استاد: مقایسه دیدگاه اساتید با دانشجویان

منصوره علی‌اصغرپور*، زهرا منجمد، ناصر بحرانی

چکیده

مقدمه: ارزشیابی استاد به روش‌های مختلفی اندازه‌گیری می‌شود اما غالب‌ترین روش در کشور ما، ارزشیابی استاد توسط دانشجو است که بسیار مورد بحث است. مطالعه حاضر با هدف مقایسه دیدگاه اساتید و دانشجویان در مورد عوامل مؤثر بر ارزشیابی دانشجو از استاد انجام شد.

روش‌ها: این مطالعه به صورت توصیفی- مقطعی در نیمه دوم سال ۸۷-۸۶ در دانشکده پرستاری و مامایی دانشگاه علوم پزشکی تهران انجام شد و ۹۵ نفر از اساتید و ۳۷۹ نفر دانشجویان روزانه این دانشکده به صورت نمونه‌گیری آسان مقطعی از زمان، مورد مطالعه قرار گرفتند. نظرات آنان توسط دو پرسشنامه پنج قسمتی مجزا جمع‌آوری شد. پرسشنامه‌ها به صورت جمع‌ایفا برای دانشجویان و خودایفا برای اساتید توزیع و گردآوری گردید. داده‌ها با استفاده از نرم‌افزار SPSS به صورت توزیع فراوانی، و آزمون t مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند.

نتایج: اختلاف معنی‌داری بین دیدگاه اساتید و دانشجویان در مورد میانگین نمرات عوامل تأثیرگذار مرتبط با خصوصیات فردی- شخصیتی استاد، فعالیت‌های آموزشی مدرس، برخی شرایط آموزشی، عوامل مرتبط با دانشجو وجود نداشت ولی میانگین نمرات اساتید و دانشجویان در مورد عوامل تأثیرگذار مرتبط با واحد کارآموزی بر ارزشیابی استاد اختلاف آماری معنی‌داری داشت. فاکتورهای غیر مرتبط با کیفیت آموزش استاد از قبیل آسان‌گیری استاد، آسان بودن سؤالات امتحانی، میزان علاقه به رشته تحصیلی، میزان علاقه به استاد را در ارزشیابی استاد بسیار مهم دانستند.

نتیجه‌گیری: از نظر اساتید و دانشجویان عوامل متعددی در ارزشیابی استاد حائز اهمیت است که بجز عامل مرتبط با کارآموزی، در سایر موارد، بین دو گروه توافق نظر وجود دارد. بنابراین، ارزشیابی به کمک دانشجویان می‌تواند شاخص گرانبهایی برای ارزشیابی عملکرد استاد باشد. لازم است به عوامل غیر مرتبط به کیفیت آموزش استاد در ارزشیابی استاد توسط دانشجو توجه ویژه شود.

واژه‌های کلیدی: دیدگاه، اساتید، دانشجویان، عوامل مؤثر، ارزشیابی.

مجله ایرانی آموزش در علوم پزشکی / تابستان ۱۳۸۹؛ ۱۰(۲): ۱۸۶ تا ۱۹۵.

مقدمه

آموزش یکی از وظایف اصلی دانشگاه‌ها می‌باشد و مدرسین یکی از اجزای کلیدی و مؤثر فرایند آموزش هستند. همان طور که مراکز آموزشی موظفند اطلاعات لازم در مورد چگونگی پیشرفت تحصیلی دانشجویان و اجرای مؤثر برنامه‌های آموزشی مؤسسه خود را جمع‌آوری کنند، لازم است که به ارزشیابی اساتید خود نیز بپردازند(۱). ارزشیابی فرایندی است که مهارت استاد را بررسی می‌کند(۲).

* **نویسنده مسؤول:** منصوره علی‌اصغرپور (مربی)، گروه داخلی و جراحی، دانشکده پرستاری و مامایی، دانشگاه علوم پزشکی تهران، تهران.
aliasgha@sina.tums.ac.ir
زهرا منجمد (مربی)، گروه داخلی و جراحی، دانشکده پرستاری و مامایی دانشگاه علوم پزشکی تهران (monjamed@sina.tums.ac.ir)؛ و ناصر بحرانی (مربی)، گروه آمار و اپیدمیولوژی، دانشگاه هوایی شید ستاری (naser_bahrani@yahoo.com).
این طرح با شماره ۴۶۳۶/۲۸/۰۱/۸۵ در معاونت پژوهشی دانشگاه علوم پزشکی تهران به ثبت رسیده و هزینه‌های آن از طرف این معاونت پرداخت گردیده است.
این مقاله در تاریخ ۸۸/۱/۲۴ به دفتر مجله رسیده، در تاریخ ۸۸/۹/۱۹ اصلاح شده و در تاریخ ۸۸/۱۰/۲۱ پذیرش گردیده است.

[Downloaded from ijme.mui.ac.ir on 2026-11-25]

ارزشیابی یا کنترل، یکی از وظایف چهارگانه مدیر محسوب می‌گردد و فعالیت مستمری است که مدیران باید در خلال برنامه‌ریزی، سازمان‌دهی و هدایت بکار بندند(۳). از ارزشیابی استفاده‌های بیشماری می‌توان کرد که شامل: تعیین ارزش، شایستگی، اهمیت و ارج یک پدیده آموزشی برای قضاوت و تصمیم‌گیری به منظور استقرار یک نظام (برنامه)، استمرار فعالیت‌ها، تعدیل نظام، تصدیق نظام، درک ابعاد مختلف نظام و حمایت از آن می‌شود(۴). ارزشیابی و قضاوت درباره مدرس از طریق خودارزیابی مدرسان، نظرخواهی از دانشجویان، نظرخواهی از همکاران و آزمون قابلیت‌های تخصصی به دست می‌آید(۵). برخی دیگر از متخصصان، راه‌های ارزشیابی استاد را استفاده از مشاهدات همکار متخصص، بررسی پورت فولیو (Port folio) آموزشی استاد، بررسی سؤالات امتحانی و نمرات دانشجویان و استفاده از نظرات دانشجویان سال‌های قبل استاد می‌دانند که به عنوان بررسی‌های تفصیلی ارزشیابی از استاد محسوب می‌شوند(۶). بسیاری از دانشگاه‌های بزرگ دنیا برای پیشبرد برنامه‌های خود از نظرات دانشجویان، که مصرف‌کنندگان اصلی این برنامه‌ها هستند، استفاده کرده و با ارزشیابی برنامه‌های درسی و استادان کیفیت آموزشی را بالا برده‌اند. هرچند که ارزشیابی مکانیسمی است که به بررسی عملکرد شغلی می‌پردازد، ولی در عمل، اغلب سرسری، فردی و بر اساس مشاهدات ناکافی صورت می‌گیرد(۲). داده‌های حاصل از نظرخواهی از یادگیرندگان معمولاً در ارزشیابی‌های آموزش عالی به کار می‌رود اما این داده‌ها تحت تأثیر دیدگاه دانشجویان واقع می‌شود. بنابراین، تفسیر آنها در صورتی می‌تواند برای قضاوت درباره اعضای هیأت علمی مفید واقع شود که به عنوان بخشی از مجموعه داده‌های مربوط به اعضای هیأت علمی مورد استفاده قرار گیرد(۵). همچنین افرادی که به انجام ارزیابی می‌پردازند، باید هم امین بوده، هم در اجرای ارزیابی توانایی لازم را داشته باشند، بطوری که یافته‌های آنان از حداکثر اعتبار و پذیرش برخوردار باشد(۷). یکی از عمده‌ترین روش‌هایی که برای ارزشیابی استاد قرار به کار می‌رود، ارزشیابی از نظر دانشجو است.

ارزشیابی دانشجویان توسط محققان مختلفی مورد تردید قرار گرفته و این محققین متغیرهایی چون سطح دشواری یا سادگی واحد درسی، تعداد افراد کلاس، ماهیت نظم و مقررات در کلاس، مرتبه علمی استاد، جنسیت و ویژگی‌های شخصیتی دانشجویان، ترم تحصیلی دانشجویان، نمره مورد انتظار و واقعی آنان، فلسفه آموزش استاد جاذبه جسمانی و اجتماعی او و... را در ارزشیابی دانشجو از استاد و تدریس دخیل دانسته‌اند(۸).

هدف اصلی جمع‌آوری اطلاعات برای ارزشیابی استاد، بازخورد این اطلاعات به استاد برای آگاهی از وضعیت تدریس و ارتقای آن بوده است، اما متأسفانه به علل مختلفی، این هدف دستخوش تغییراتی گشته و شدیداً بحث برانگیز شده است(۹) بطوری که اعتبار ارزشیابی استاد توسط دانشجو در مجامع علمی دائماً در حال بحث و بررسی است(۸). ارزشیابی دانشجو از مؤثر بودن تدریس که برای تصمیم‌گیری‌های فردی، بازخورد برای بهبود آموزش، و راهنمایی برای دانشجویان در انتخاب درس است، نیازمند استفاده از یک فرم معتبر و بدون تورش برای این امر می‌باشد(۱۰و۱۱). برخی از پژوهشگران، حتی ارزشیابی دانشجو از استاد را بی‌معنی تلقی کرده‌اند بطوری که فلدمن می‌نویسد: علی‌رغم استفاده وسیع از نظرخواهی دانشجویان در مورد تدریس، این روش توسط محققان زیادی مورد تردید قرار گرفته است. برخی محققان معتقدند که دانشجویان دانش و تجربه کافی برای ارزیابی کارآیی اساتید فعلی خود را ندارند، زیرا این مطلب را قدردانی سال‌های بعد دانشجویان از اساتیدی که نمره پایین به هنگام ارزیابی به آنها داده‌اند، نشان می‌دهد(۱۲).

به نظر پژوهشگر، مهم‌ترین و متداول‌ترین روش ارزشیابی استاد، تهیه و اجرای پرسشنامه‌های نظرخواهی و نظرسنجی است. دانشگاه علوم پزشکی تهران نیز از چندین سال پیش ارزشیابی از استاد توسط دانشجو را به شیوه نظرخواهی توسط پرسشنامه انجام می‌دهد، اما طی این سال‌ها، دیده شده که اعضای هیأت علمی از این سیستم ارزشیابی رضایت کامل ندارند و تصور می‌کنند که شاخص‌های تعیین شده از دیدگاه دانشجویان در این بحث حائز اهمیت‌تر است. در اغلب پژوهش‌های انجام

[Downloaded from ijme.mui.ac.ir on 2026-11-25]

شده در این زمینه، بررسی نظرات در مورد برگه‌های ارزشیابی موجود صورت گرفته و عوامل تأثیرگذار و حائز اهمیت در ارزشیابی اساتید توسط دانشجویان کمتر مورد توجه بوده است. به همین دلیل، شناخت اختلاف نظرات و اشتراک نظرهای اساتید و دانشجویان در مورد عوامل مؤثر در ارزشیابی استاد توسط دانشجو می‌تواند دست‌اندرکاران امر آموزش را با دیدگاه‌های اساتید و دانشجویان آشنا و امکان برنامه‌ریزی صحیح و اصلاح فرم‌های ارزشیابی و کسب نتایج واقعی از عملکرد اساتید را فراهم آورد. بر همین اساس، مطالعه حاضر با هدف مقایسه نظرات اساتید و دانشجویان در مورد ارزشیابی دانشجو از استاد در دانشکده پرستاری و مامایی انجام شد.

روش‌ها

این مطالعه از نوع توصیفی- مقطعی است که در دو گروه از اساتید و دانشجویان دانشکده پرستاری و مامایی دانشگاه علوم پزشکی تهران در نیم‌سال دوم ۸۷-۱۳۸۶ انجام گرفت. جامعه هدف اساتید و دانشجویان دانشکده پرستاری و مامایی دانشگاه علوم پزشکی تهران بودند و نمونه پژوهش اساتید (۹۵ نفر) و دانشجویان پرستاری و مامایی (۳۷۹ نفر) به صورت نمونه‌گیری آسان در مقطعی از زمان بودند.

روش گردآوری اطلاعات با استفاده از دو پرسشنامه پنج قسمتی شامل مشخصات فردی اساتید و دانشجویان بطور جداگانه، عوامل مرتبط با خصوصیات فردی- شخصیتی استاد (۲۱ گزینه)، عوامل مربوط به فعالیت‌های آموزشی مدرس (۳۹ گزینه)، عوامل مرتبط با برخی شرایط تئوری- بالینی آموزشی (۱۱ گزینه)، عوامل مرتبط با دانشجو (۸ گزینه) و عوامل مرتبط با واحد کارآموزی (۳۴ گزینه) بود که با مقیاس سه نقطه‌ای زیاد، متوسط، کم ارائه شده بود. پاسخ‌ها برحسب مثبت یا منفی بودن گزینه، امتیاز سه تا یک را دریافت می‌نمود. روایی پرسشنامه از طریق اعتبار محتوی و صوری تأیید و پایایی آن روش بازآزمایی و آزمون ضریب همبستگی پیرسون ۸۳ درصد تعیین گردید که در حد قابل قبول بود.

پرسشنامه به صورت انفرادی توسط پژوهشگر در محل کار اساتید در دانشکده پرستاری و مامایی توزیع و از آنها درخواست شد در فرصت مناسبی آن را به صورت خودایفا تکمیل نموده و به پژوهشگر برگشت دهند. همچنین پرسشنامه‌های مربوط به دانشجویان توسط یک فرد آموزش دیده در پایان جلسات امتحان توزیع و جمع‌آوری گردید. شرکت در مطالعه آزاد و اطلاعات محرمانه تلقی می‌شد.

داده‌ها با استفاده از نرم‌افزار SPSS مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. به منظور دستیابی به اهداف توصیفی، توزیع فراوانی نظرات اساتید و دانشجویان برای موارد زیاد، متوسط و کم، و به علاوه میانگین و انحراف معیار امتیاز هر حیطه پرسشنامه محاسبه شد و برای مقایسه نظرات اساتید و دانشجویان از آزمون t استفاده گردید.

نتایج

از بین تعداد ۴۷۴ پرسشنامه توزیع شده، ۳۲۰ پرسشنامه برگشت داده شد که ۲۵۲ مورد از ۳۷۹ پرسشنامه دانشجویان و ۶۸ مورد از ۹۵ پرسشنامه مدرسین، و میزان بازگشت ۶۷/۵ درصد بود. مدرسین دانشکده پرستاری و مامایی مورد مطالعه، ۷۵ درصد زن، ۶۴/۷ درصد هیأت علمی، اکثراً کارشناس ارشد (۷۲/۱ درصد)، ۸/۹ درصد مربی و ۱۳/۲ درصد استادیار بودند. شصت و پنج و یک دهم درصد بیش از ۱۵ سال سابقه کار داشتند. از میان دانشجویان، ۷۵/۴ درصد پرستاری و ۲۴/۶ درصد مامایی، ۷۵ درصد دانشجوی ترم‌های یک تا چهار و ۶۷/۹ درصد دارای علاقه متوسط تا زیاد به رشته بودند.

از میان ۲۱ شاخص یا عمل مؤثر بر ارزشیابی استاد در حیطه خصوصیات فردی- شخصیتی، تعداد ۱۸ عامل از دیدگاه اساتید یا دانشجویان اهمیت زیاد داشت و بیش از ۷۵ درصد مدرسین و یا دانشجویان آن را در حد زیاد پاسخ داده بودند که در جدول یک نشان داده شده است. از بین این عوامل قدرت بیان استاد (۱۰۰ درصد) از دیدگاه مدرسین و فراهم نمودن جو مناسب یادگیری (۹۱/۷ درصد) از دیدگاه دانشجویان بالاترین فراوانی را کسب نمود.

[Downloaded from ijme.mui.ac.ir on 2026-11-25]

جدول ۱: مهم‌ترین خصوصیات فردی- شخصیتی استاد مؤثر بر ارزشیابی دانشجو از استاد از دیدگاه مدرسین و دانشجویان پرستاری و مامایی دانشگاه علوم پزشکی تهران†

موضوعات	پاسخ زیاد	
	مدرسین	دانشجویان
درجه علمی	٪۷۵	٪۸۶/۹
سابقه کار	††	٪۷۷/۸
نظم و ترتیب	٪۹۱/۲	٪۸۷/۳
معنویت و اخلاق	٪۷۷/۹	††
انتقادپذیری	††	٪۸۵/۷
جدیت	٪۸۲/۴	††
وضعیت ظاهری	٪۸۹/۷	††
برقراری ارتباط	٪۹۵/۶	٪۸۷/۷
علاقمندی به آموزش	٪۸۹/۷	٪۹۰/۱
فراهم نمودن جو مناسب یادگیری	٪۹۴/۱	٪۹۱/۷
ایجاد انگیزه برای توجه به درس	٪۹۲/۶	٪۸۸/۱
قابل دسترس بودن	٪۷۹/۴	٪۷۹
مؤثر بودن صدای استاد برای تدریس	٪۸۸/۲	٪۸۳/۹
قدرت کنترل کلاس	††	٪۸۳/۳
قدرت بیان استاد	٪۱۰۰	٪۹۰/۹
الگو بودن مدرس در حرفه	٪۹۱/۲	٪۷۸/۶
کمک به بهبودی مهارت‌های ارتباطی دانشجویان	٪۸۶/۸	٪۷۶/۳

† فقط موضوعات با فراوانی بیش از ۷۵ درصد ارائه شده است.
†† فراوانی کمتر از ۷۵ درصد بوده است.

از میان ۳۹ شاخص یا عامل مؤثر بر ارزشیابی استاد، فعالیت‌های آموزشی مدرس، تعداد ۳۲ عامل از دیدگاه اساتید و یا دانشجویان حائز اهمیت بود بطوری که بیش از ۷۵ درصد مدرسین یا دانشجویان آن را در حد زیاد ارزیابی نموده بودند که در جدول دو نشان داده شده است، در این زمینه از نظر مدرسین قدرت پاسخ‌گویی به سؤالات دانشجویان با ۹۸/۵ درصد، و از نظر دانشجویان استفاده از عبارت روشن و قابل فهم با ۹/۱ درصد بالاترین فراوانی را کسب نمود.

از میان ۱۱ شاخص یا عامل مطرح در مورد فضای فیزیکی محیط‌های آموزشی، از دیدگاه اساتید یا دانشجویان نه شاخص مهم و در حد بیش از ۷۵ درصد پاسخ زیاد بود. نتایج پژوهش در این زمینه نشان داد که صندلی راحت (۶۷/۶ و ۷۵ درصد)، مناسب بودن فضای تدریس (۸۲/۴ و ۷۷/۸ درصد)، دور از سر و صدا بودن کلاس (۸۲/۴ و ۷۸/۴ درصد)، ساعات ارائه تدریس (۸۵/۳ و ۸۲/۶ درصد)، برخورداری از تجهیزات سمعی و بصری (۸۵/۳ و ۷۴/۶ درصد)، تناسب تعداد بیماران و دانشجویان (۹۴/۱ و ۷۹/۴ درصد)، تناسب تعداد دانشجویان با استاد (۹۴/۱ و ۸۱/۴ درصد)، وجود کلاس قابل استفاده دانشجویان در بخش (۸۸/۳ و ۸۴/۲ درصد)، وجود تجهیزات و امکانات کافی برای اجرای عملی پروسیجرهای تدریس شده (۹۴/۲ و ۸۴/۲ درصد)، از نظر مدرسین و دانشجویان حائز اهمیت و با فراوانی بیش از ۷۵ درصد پاسخ زیاد برای مدرسین یا دانشجویان بود.

از میان هشت شاخص یا عامل مطرح در پرسشنامه در مورد عوامل مرتبط با دانشجو، چهار عامل، شامل: میزان علاقه به رشته تحصیلی (۹۴/۱ و ۸۱/۴ درصد)، میزان علاقه به درس مربوطه (۹۷/۱ و ۸۶/۱ درصد)، میزان علاقه به استاد (۸۶/۸ و ۸۱/۶ درصد) و اختیاری بودن انتخاب واحد با استاد مربوطه (۸۲/۴ و ۷۷/۳ درصد)، به ترتیب برای مدرسین و دانشجویان از اهمیت بیشتری برخوردار و بیش از ۷۵ درصد هر دو گروه به آن پاسخ زیاد داد.

از میان ۳۴ شاخص یا عامل مطرح شده در پرسشنامه در مورد عوامل مرتبط با واحد کارآموزی، تعداد ۱۰ عامل از دیدگاه اساتید یا دانشجویان اهمیت زیاد داشت و بیش از ۷۵ درصد مدرسین یا دانشجویان آن را در حد زیاد پاسخ داده بودند که در جدول سه نشان داده شده است. از بین این عوامل، انتقادپذیر بودن استاد و بازخورد مناسب با ۷۶/۵ درصد موافقت زیاد در مدرسین، و دانش و مهارت بالای استاد با ۷۹ درصد موافقت زیاد دانشجویان بالاترین فراوانی را کسب نمود.

مقایسه میانگین نمرات حیطه‌های مختلف به عنوان عامل مؤثر در ارزشیابی استاد توسط دانشجو نشان داد که در کلیه حیطه‌ها، بجز عوامل مرتبط با واحد کارآموزی، دو گروه نظر مشابهی دارند و آزمون t مستقل، دیدگاه مدرسین و دانشجویان را در این حیطه متفاوت (p=۰/۰۰۱ و t=۳/۲۷) نشان داد (جدول ۴).

[Downloaded from ijme.mui.ac.ir on 2026-11-25]

جدول ۲: مهم‌ترین فعالیت‌های آموزشی مدرس مؤثر بر ارزشیابی دانشجو از استاد از دیدگاه مدرسین و دانشجویان پرستاری و مامایی دانشگاه علوم پزشکی تهران†

موضوعات	پاسخ زیاد	
	مدرسین	دانشجویان
مناسبت داشتن محتوای درس هرجلسه با هدف‌های کلی درس	٪۷۹/۴	††
آمادگی برای ارائه مطالب	٪۹۵/۴	٪۸۴/۱
سازمان‌دهی مطالب	٪۹۷/۱	٪۸۷/۳
ارائه روشن مطالب و محتوا براساس سطح و درک دانشجو	٪۹۱/۲	٪۸۸/۱
استفاده از منابع مناسب برای یادگیری	٪۸۸/۲	٪۸۳/۷
نحوه استفاده از وسایل سمعی و بصری	٪۸۲/۴	٪۷۸/۶
مرور خلاصه درس گذشته و ربط دادن آن با مطالب جدید	٪۷۶/۵	٪۷۵/۴
مطرح نمودن کلیات درس در ابتدا و سپس پرداختن به جزئیات	٪۷۶/۵	٪۷۵/۸
استفاده از مثال‌های عینی و عملی گوناگون	٪۹۷/۱	٪۸۶/۹
استفاده از عبارات روشن و قابل فهم دانشجویان	٪۹۷/۱	٪۹۰/۱
تعریف اصطلاحات علمی و تخصصی ناآشنا	٪۹۲/۴	٪۸۶/۹
تغییر لحن صدا متناسب با اوضاع و احوال کلاس	٪۸۵/۳	٪۷۸/۶
توجه به درک دانشجویان از مطالب ارائه شده	٪۹۲/۶	٪۸۱/۰
قدرت پاسخ‌گویی به سؤالات دانشجویان	٪۹۸/۵	٪۸۹/۳
توضیح و راهنمایی در مورد تکالیف و یا تمرین‌ها	٪۸۲/۴	٪۷۷/۸
پرسش و پاسخ کلاسی در زمان مناسب	٪۸۶/۸	††
مؤثر بودن تکالیف درس در فهم دانشجو	٪۷۷/۹	††
ترغیب دانشجویان به مطالعه درس از طریق پرسش و پاسخ	٪۷۶/۵	٪۷۷/۴
توجه به سؤالات دانشجو	٪۹۴/۱	٪۸۸/۹
قدرت تلفیق دروس تئوری و عملی	٪۸۸/۲	٪۸۲/۱
مناسب بودن حجم تکالیف با تعداد واحد درس	٪۸۰/۹	٪۷۷/۴
در اختیارگذاشتن جزوه درس توسط استاد	††	٪۷۵/۴
عدم اتلاف وقت در کلاس	٪۷۶/۵	††
کاربردی مطرح نمودن موضوع درس و قابلیت بکارگیری آن در موقعیت‌های عینی	٪۸۰/۹	٪۷۷/۴
برخورداری از اطلاعات کافی در مورد مطالب ارائه شده	٪۸۳/۸	٪۸۶/۱
آگاه کردن دانشجو از مراجع و کتاب‌ها و مقالات موجود در موضوع	††	٪۷۵/۲
ترغیب دانشجو برای آشنایی با تحقیق در موضوع	٪۷۶/۶	٪۷۷/۴
دستیابی به اهداف در پایان هر جلسه تدریس	††	٪۷۵/۴
پوشش کلیه مطالب تدریس هنگام طراحی سوال	††	٪۷۵/۸
طراحی سؤال به نحوی که فهم و درک دانشجو را اندازه‌گیری کند نه محفوظات را	٪۸۰/۹	٪۷۹/۸
تصحیح دقیق اوراق	٪۸۲/۳	٪۷۵/۴
اعلام نحوه ارزشیابی از کار دانشجویان و ملاک‌های نمره‌گذاری در آغاز ترم	٪۷۹/۴	٪۷۸/۶

† فقط موضوعات با فراوانی بیش از ۷۵ درصد ارائه شده است.

†† فراوانی کمتر از ۷۵ درصد بوده است.

[Downloaded from ijme.mui.ac.ir on 2026-11-25]

جدول ۳: مهم‌ترین خصوصیات مرتبط با واحد کارآموزی مؤثر بر ارزشیابی دانشجو از استاد از دیدگاه مدرسین و دانشجویان پرستاری و مامایی دانشگاه علوم پزشکی تهران†

موضوعات	پاسخ زیاد	
	مدرسین	دانشجویان
بیان واضح انتظارات از دانشجویان در شروع کارآموزی	٪۷۵	٪۷۶/۶
علاقمندی استاد به حرفه و کار بالینی	††	٪۷۵/۴
برخورد احترام‌آمیز با دانشجو	††	٪۷۷
انتقادپذیر بودن استاد و بازخورد مناسب	٪۷۶/۵	٪۷۷
برقراری ارتباط مناسب با پرسنل بخش	††	٪۷۷/۴
حمایت به موقع دانشجو در برابر پرسنل	††	٪۷۷
نظم و ترتیب در کارها	٪۷۵	††
دانش و مهارت بالای استاد	††	٪۷۹
قدرت استاد در پیشبرد آموزش بالینی	٪۷۵	٪۷۶/۶
فراهم‌آوری شرایطی که دانشجو قابلیت‌های حرفه‌ای را به دست آورد.	٪۷۵	٪۷۶/۶

† فقط موضوعات با فراوانی بیش از ۷۵ درصد ارائه شده است.

†† فراوانی پاسخ‌ها کمتر از ۷۵ درصد بوده است.

جدول ۴: میانگین و انحراف معیار امتیاز پاسخ مدرسین و دانشجویان به عوامل مؤثر بر ارزشیابی استاد توسط دانشجو در حیطه‌های مختلف

حیطه	نمره مدرسین	نمره دانشجویان	t	p
عوامل مرتبط با خصوصیات فردی- شخصیتی استاد	۵۵/۴۸±۴/۳۴	۵۶/۱۳±۴/۱۹	-۱/۱۲	۰/۲۶
فعالیت‌های آموزشی مدرس	۱۰۵/۷۶±۱۰/۰۲	۱۰۶/۲۷±۱۰/۳	۰/۳۵	۰/۷
برخی شرایط تئوری- بالینی آموزش	۱۳/۰۴±۲/۹۴	۱۳/۹۸±۴/۲۲	۱/۵۵	۰/۱
عوامل مرتبط با دانشجو	۱۲/۰۳±۳/۲۴	۱۱/۷۴±۳/۲۰	-۰/۶۴	۰/۵۱
عوامل مرتبط با واحد کارآموزی	۶۸/۴۷±۳/۴۷	۶۴/۷۵±۷/۹۳	-۳/۲۷	۰/۰۰۱

سایر یافته‌ها نشان داد که ۳۱/۷ درصد دانشجویان اظهار کرده‌اند که با درج نام دانشجو بر روی فرم‌های ارزشیابی، ارزشیابی آنان متفاوت از ارزشیابی فعلی خواهد بود، ۲۹/۴ درصد مخالف درج نام دانشجو روی فرم ارزشیابی بودند، ۲۸/۶ درصد اظهار کرده‌اند که پس از امتحان، ارزشیابی آنها متفاوت خواهد بود، ۶۲/۷ درصد دانشجویان ابراز کرده‌اند که در انجام ارزشیابی دقت دارند، ۶۰/۳ درصد تمایل به انجام ارزشیابی استاد دارند، ۳۶/۹ درصد دانشجویان اعتقاد داشتند که ارزشیابی دانشجو از استاد به بهبود روند آموزش کمک زیادی می‌کند، ۸۹/۷ درصد وضعیت ظاهری استاد را در ارزشیابی از استاد مهم دانسته‌اند. چهل و پنج و شش دهم درصد مدرسین مورد مطالعه، تأثیر آسان‌گیری را در ارزشیابی استاد کم و ۴۱/۳ درصد دانشجویان آن را زیاد اعلام کرده‌اند. همچنین، ۳۹/۷ درصد دانشجویان تأثیر اعلام آسان بودن سؤالات امتحانی را در ارزشیابی زیاد دانسته‌اند. در مورد تأثیر عوامل مرتبط با دانشجو در ارزشیابی استاد توسط دانشجو ۵۶/۷ درصد دانشجویان تأثیر ترم تحصیلی دانشجو، ۸۱/۴ درصد دانشجویان میزان علاقه به رشته تحصیلی، ۸۶/۱ درصد دانشجویان میزان علاقه به درس مربوطه، ۸۱/۶ درصد دانشجویان میزان علاقه به استاد، ۷۷/۳ درصد دانشجویان اختیاری بودن

[Downloaded from ijme.mui.ac.ir on 2026-11-25]

انتخاب واحد یا انتخاب استاد مربوطه را زیاد دانسته‌اند.

بحث

از دیدگاه اساتید و دانشجویان پرستاری و مامایی، عوامل متعددی در پنج حیطه مورد بررسی در ارزشیابی استاد توسط دانشجو حائز اهمیت است و دیدگاه مدرسین و دانشجویان در مورد عوامل مؤثر در حیطه‌های با خصوصیات فردی- شخصیتی استاد، فعالیت‌های آموزشی مدرس، برخی شرایط تئوری و بالینی آموزشی، عوامل مرتبط با دانشجو مشابه ولی در مورد عوامل مرتبط با واحد کارآموزی دو گروه اختلاف نظر معنی‌داری دارند.

مسأله مهمی که یافته‌های این تحقیق نشان داد، این است که استاد و دانشجو هر دو بر عوامل تأثیرگذار بر ارزشیابی استاد واقفند، و حال آن که آگاه کردن دانشجویان از این امر، که بخش زیادی از این عوامل خارج از حیطه اختیارات استاد است، امری ضروری است چرا که دانشجویان تمام کاستی‌های محیط آموزشی را به حساب استاد گذاشته و در ارزشیابی استاد آن را دخالت می‌دهند. این مسائل نشان‌دهنده آن است که قبل از توزیع پرسشنامه‌ها لازم است که هدف از انجام ارزشیابی برای دانشجویان کاملاً بازگو شود تا پرسشنامه‌ها به درستی تکمیل گردد.

در این مطالعه، دانشجویان تأثیر آسان‌گیری استاد بر ارزشیابی استاد را در ارزشیابی دانشجو از استاد زیاد دانسته‌اند. تحقیقی نشان داد که ۸۶/۱ درصد دانشجویان سخت‌گیری استاد در نمره‌دهی را با ارزشیابی استاد مرتبط دانسته و اذعان کرده‌اند استادان سخت گیر نمرات ارزشیابی پایین‌تری می‌دهند(۹). باور (Bauer) معتقد است که این امر موجب می‌شود که مدرسین به دانشجویان نمرات اضافه بدهند و تکالیف درسی را راحت بگیرند و به این ترتیب، رفتارهای نامناسب را ترویج دهند(۱۳). در نهایت، اینکه استفاده از ارزشیابی استاد توسط دانشجو منجر به رفتارهای بیمارگونه خواهد شد بطوری که دانشجویان سراغ استادانی می‌روند که نمرات بالاتری می‌دهند و استادان نیز ممکن است تحت تأثیر این عمل قرار گیرند و آموزش به دست فراموشی سپرده شود(۱۱).

با این حال، مطالعات زیادی نشان داده‌اند که ارزشیابی دانشجو از استاد زمانی می‌تواند روایی و پایایی متناسبی داشته باشد که در آن از روش‌های ارزیابی چند بعدی و با طراحی مناسب استفاده گردد(۱۴و۱۵).

فیچ (Fich) معتقد است که علت مخالفت مدرسین با ارزشیابی توسط دانشجو آن است که خطاهای بسیار کوچک و قابل اغماض آنان با ارزشیابی غیر منصفانه دانشجو در حقوق آنان منعکس می‌شود و این امر موجب دلسردی آنان می‌گردد(۵).

بین امتیازدهی دانشجو به استاد با سال‌های تحصیلی رابطه وجود داشته بطوری که دانشجویان ترم بالاتر در مقایسه با دانشجویان ترم پایین به هنگام ارزشیابی استاد، نمرات بالاتری را به استاد داده‌اند(۱۱و۱۴). پژوهش حاضر نیز نشان می‌دهد که نزدیک به نیمی از دانشجویان و مدرسین تأثیر ترم تحصیلی دانشجو را در ارزشیابی دانشجو از استاد زیاد دانسته‌اند.

پترسون طی تحقیقی نشان داد که دانشجویان به هنگام ارزیابی استاد در دروسی که مورد علاقه آنهاست، امتیاز بالاتری را به استاد داده‌اند(۷). در پژوهش حاضر نیز، اکثریت مدرسین و دانشجویان میزان علاقه به رشته تحصیلی، میزان علاقه به درس مربوطه، میزان علاقه به استاد، اختیاری بودن انتخاب واحد یا انتخاب استاد مربوطه را در ارزشیابی دانشجو از استاد مهم می‌دانند. تحقیقی نشان داد که حدود ۸۸ درصد دانشجویان روش آموزش، مهارت سخنرانی، جدیت، سازمان‌دهی مطالب، منصفانه بودن نمره‌دهی و یاد گرفتن مطلب توسط دانشجو را بسیار مهم ارزیابی می‌کنند(۸). در پژوهش حاضر نیز مهارت‌هایی مانند سازمان‌دهی، آمادگی استاد، قدرت بیان و جدیت و توجه به یادگیری از نظر اکثر دانشجویان با اهمیت است.

به نظر می‌رسد ارزشیابی هیأت علمی به وسیله دانشجویان در صورتی مفید است که داده‌های حاصل از آن برای بهبودی قابلیت‌های هیأت علمی مورد استفاده قرار گیرد. انجام این عمل مستلزم آن است که ارزشیابی یاد شده، جزئی از سیتم پرورش و تقویت توانایی‌های اعضای هیأت علمی باشد. چنین سیستمی، از یک طرف،

[Downloaded from ijme.mui.ac.ir on 2026-11-25]

برای آن دسته از اعضای هیأت علمی که از طریق تفسیر داده‌های عملکردشان مطلوب ارزشیابی شده‌اند، بازخورد مثبتی فراهم می‌آورد و از طرف دیگر، برای دسته دیگری از اعضای هیأت علمی که عملکردشان نسبتاً مطلوب یا نامطلوب ارزشیابی می‌شود، شرایط لازم را برای تقویت دانش مهارت‌ها و ارتقای توانایی‌های تخصصی ایجاد می‌کند. در غیر این صورت، تفسیر داده‌های حاصل از نظرخواهی دانشجویان درباره اعضای هیأت علمی موجب اریبی در قضاوت خواهد بود(۵).

این مطالعه در محیط محدود به یک دانشکده انجام شده و پرسشنامه دانشجویان پس از امتحان ارائه گردیده که از محدودیت‌های مطالعه است. پیشنهاد می‌گردد مطالعات وسیع‌تر در سایر مراکز آموزشی به منظور شناسایی نظرات مدرسین و دانشجویان در مورد عوامل تأثیرگذار بر ارزشیابی استاد انجام گیرد.

نتیجه‌گیری

در بررسی نظرات اساتید و دانشجویان در مورد عوامل مؤثر بر ارزشیابی استاد توسط دانشجو به غیر از عوامل تأثیرگذار مرتبط با واحد کارآموزی بر ارزشیابی استاد توسط دانشجو، اختلاف آماری معنی‌داری به دست نیامد. این امر نشان‌دهنده آن است که نظر اساتید و دانشجویان در مورد عوامل تأثیرگذار بر ارزشیابی استاد مشابه است، ارزشیابی به کمک دانشجویان می‌تواند شاخص گرانبهایی از عملکرد استاد باشد و در بهبود آن مؤثر افتد. اما باید توجه داشت که توجه و شناخت فاکتورهای غیر مرتبط به فعالیت‌های آموزشی استاد در ارزشیابی استاد توسط دانشجو، بسیار مهم بوده و لازم است که قبل از توزیع پرسشنامه‌ها، هدف از انجام ارزشیابی برای دانشجویان کاملاً بازگو شود تا پرسشنامه‌ها به درستی تکمیل گردد. همچنین، این نوع ارزشیابی اغلب زمانی مفید خواهد بود که پرسشنامه‌های ارزشیابی استاد توسط دانشجو، بازنگری شده و موارد حائز اهمیت در آن گنجانده شود و جزیی از یک برنامه وسیع ارزشیابی و یک برنامه سیستماتیک برای پیشرفت اعضای هیأت علمی باشد. پیشنهاد می‌شود ترتیبی اتخاذ گردد تا به عوامل غیر مرتبط، ولی بسیار تأثیرگذار بر ارزشیابی استاد نیز در فرم‌های ارزشیابی توجه ویژه‌ای شود همچنین علاوه بر ارزشیابی دانشجو از استاد از شیوه‌های دیگر ارزشیابی از جمله ارزشیابی همتایان و خودارزشیابی نیز استفاده گردد.

منابع

1. Bland CJ, Wersal L, VanLoy W, Jacott W. Evaluating faculty performance: a systematically designed and assessed approach. Acad Med 2002; 77(1): 15-30.
2. Goldstein H. Using pupil performance data for judging schools and teachers: scope and limitations. London: University of London. 2001.
3. Fitzpatrick JL, Sanders JR, Worthen BR. Program evaluation: alternative approaches and practical guidelines. 3rd ed. Boston: Allyn & Bacon. 2003.
4. Bazargan A. [Educational evaluation: concepts, models and operational process]. Tehran: SAMT. 2009. [Persian]
5. Faith EF. Are student evaluations of teaching fair? [Cited 2010 June7]. Available from: http://web.cs.toronto.edu/Assets/DCS+Digital+Assets/EllenStudentEvals.pdf
6. Marquis BL, Hoston CJ. Leadership roles and management functions in nursing: theory and application. 4th ed. Philadelphia: Lippincott Williams & Wilkins. 2002.
7. Peterson KD. Teacher evaluation: a comprehensive guide to new directions and practices. 2nd ed. Thousand oaks California: Corwin Press. 2000.
8. Crumbley L, Henry BK, Kratchman SH. Students' perceptions of the evaluation of college teaching. Quality Assurance in Education 2001; 9(4): 197-207.
9. Sproul R. Student evaluation of teaching amathodological critique of conventional practices. Education Policy Analysis Archives 2000; 8(50). [cited 2010 Sept 11]. Available from: http://www.eric.ed.gov/ERICWebPortal/search/detailmini.jsp?_nfpb=true&_&ERICExtSearch_SearchV

[Downloaded from ijme.mui.ac.ir on 2026-11-25]

alue_0=EJ622350&ERICExtSearch_SearchType_0=no&accno=EJ622350
10. Centra JA. Will teachers receive higher student evaluations by giving higher grades and less course work? Research in Higher Education 2003; 44(5): 495-518.
11. Marsh HW. Students' evaluations of university teaching: dimensionality, reliability, validity, potential biases and usefulness. Journal of Educational Psychology 1984; 76(5): 707-54.
12. Feldman KA. College students' views of male and female college teachers: part II evidence from students' evaluations of their classroom. Research in Higher Education 1993; 34(2): 151-211.
13. Bauer HH. The new generations: students who don't study. [cited 2010 June 7]. Available from: http://www.bus.lsu.edu/accounting/faculty/lcrumbley/study.htm
14. Rampichini C, Grilli R, Petrucci A. Analysis of university course evaluations: from descriptive measures to multilevel models. Statistical Methods & Applications 2004; 13(3): 357-73.
15. Toyoda H, Nakamura K. Reliability of students' evaluations of university teaching: an analysis of four-facet data by a generalized model and structural equation modeling. Shinrigaku Kenkyu 2004; 75(2): 109-17.

[Downloaded from ijme.mui.ac.ir on 2026-11-25]

Factors Affecting Students' Evaluation of Teachers: Comparing Viewpoints of Teachers and Students

Mansooreh Aliasgharpour[1], Zahra Monjamed[2], Naser Bahrani[3]

Abstract

Introduction: *Teacher evaluation is carried out through several ways among which the most used method in our country is teacher evaluation by students which is so controversial. This study was performed to compare the viewpoints of teachers and students about factors affecting teacher evaluation by students.*
Methods: *This descriptive cross-sectional study was performed in second semester of 2007-2008 academic years, in school of nursing and midwifery of Tehran Medical University. Using convenient sampling method based on time, 95 teachers and 379 students of this school were selected as study samples. Their viewpoints were collected by two separate questionnaires each comprising 5 sections. These questionnaires were distributed among students as group administered and among teachers as self-administered. Data was analyzed by SPSS software using frequency distribution and t-test.*
Results: *There was no significant difference between the mean score of students' and teachers' viewpoints considering factors related to teachers' personal features, teacher's educational activities, educational conditions, and factors associated with students. But a significant difference was observed between their mean score regarding factors related to practical course. Students considered factors unrelated to teacher's quality of education such as easy taking, easy examination questions, level of interest in discipline, and level of interest in teacher, very important.*
Conclusion: *According to teachers' and students' viewpoints, many factors affect teacher evaluation that discounting factors related to practical course, all other factors are adhered by both groups. Therefore, evaluation by students serves as a valuable criterion for teachers' performance. It is necessary to pay attention to the factors unrelated to teacher's quality of education in teacher evaluation by students.*

Keywords: Viewpoint, Teachers, Students, Affecting factors, Evaluation.

Addresses:
(✉) [1]Instructor, Department of Medical Surgical, School of Nursing and Midwifery, Tehran University of Medical Sciences, Tehran, Iran. E-mail: aliasgha@sina.tums.ac.ir
[2] Instructor, Department of Medical Surgical, School of Nursing and Midwifery, Tehran University of Medical Sciences, Tehran, Iran. E-mail: monjamed@sina.tums.ac.ir
[3] Instructor, Department of Statistics and Epidemiology, Shaheed Sattari Air University, Tehran, Iran. E-mail: naser_bahrani@yahoo.com

Source: Iranian Journal of Medical Education 2010 Sum; 10(2): 186-194.

[Downloaded from ijme.mui.ac.ir on 2026-11-25]